

- E%20Organizational%20Culture%20and%20Leadership,%203rd%20Edition.pdf (vizitat 10.02.2014).
4. Năstase M., *Cultura organizațională și managerială*. București: Editura ASE, 2004.
  5. Schein E. H., *Organizational Culture and Leadership*. http://www.untagsmd.ac.id/files/Perpustakaan_Digital_2/ORGANIZATIONAL%20CULTURE%20Organizational%20Culture%20and%20Leadership,%203rd%20Edition.pdf (vizitat 10.02.2014).
  6. Coman M., *Mass media. Mit și ritual. O perspectivă antropologică*. Iași: Polirom, 2003.
  7. Ziliberg C., *Ritualurile organizaționale*. În: *Psihologie organizațional-managerială. Tendințe actuale*. Iași: Polirom, 2008.
  8. Tryce H. și Beyer J., *Studying organizational culture through rites and ceremonies*. *Academy of Management Review*, 9 (4), 1984. [http://karhen.home.xs4all.nl/Papers/M&A/Trice%20and%20Beyer%20\(1984\).pdf](http://karhen.home.xs4all.nl/Papers/M&A/Trice%20and%20Beyer%20(1984).pdf) (vizitat 23.02, 2014).
  9. Ziliberg C., *Ritualurile organizaționale*. În: *Psihologie organizațional-managerială. Tendințe actuale*. Iași: Polirom, 2008.
  10. Goffman E., *Viața cotidiană ca spectacol*. București: Comunicare.ro, 2003.
  11. Ziliberg C., *Ritualurile organizaționale*. În: *Psihologie organizațional-managerială. Tendințe actuale*. Iași: Polirom, 2008.

Construcția subiectivității în tradiția critică franceză

Popa Angela, lector superior
USM, Departamentul Filosofie și Antropologie

În filosofia contemporană se manifestă un profund interes față de modalitățile de formare ale subiectivității. Subiectivitatea reprezintă experiența subiectului de a se construi. În filosofia europeană *cogito*-ul cartezian devine elementul forte în jurul căruia imaginea subiectului este consolidată. Odată cu apariția *Criticilor* kantieni au apărut și diverse modalități de interpretare ale subiectivității. După Immanuel Kant subiectivitatea semnifică limitele spiritului uman, finitudinea sa, căci subiectul uman nu are substanță ci este o formă apriorică, care asigură unitatea sintetică a reprezentărilor noastre. Eu-l transcendent este condiția întregii experiențe și a întregii cunoașteri, el se opune *sinelui* empiric care este locul subiectivității ca flux al gândurilor personale. Astfel putem conchide că filosoful german distinge două subiecte: cel transcendent (pur) și cel empiric (psihologic), practic, autor al legilor și percepțiilor morale. G.W.F.Hegel va fi

primul care va utiliza subiectul pe post de subiectivitate. Subiectul ca substanță există *în sine* dar nu și *pentru sine*. Pentru sine reprezintă dovada sinelui, alternarea mediatului și imediatului, relația mea cu lumea și cu mine însumi.

Descoperirea omului se produce pe măsura recesiunii *cogito*-ului, prin punerea în lumină a iraționalului, anomaliei, delicvenței, sexualității, alienării, într-un cuvânt a regiuni crepusculare ce nu poate fi redusă la exercițiul *cogito*-ului. Umanismul, antropologia, biopolitica, bioetica survin pe măsura recesiunii subiectului modern și al eului de tip *cogito*, de acum subiectul are valoare funcțională. Nu mai există o entitate *subiect* definită prin coincidența esențială cu sine, ci o *funcție subiect*, ce reprezintă un proces de pliere a interiorității în fața celui din afară. Subiectul absentează de la propria apariție, este rupt de contextul producerii de efecte ale cunoașterii, plutește în jocul forțelor impersonale. Foucault practică o descriere apofatică a categoriei subiectivității (Blanchot), pe care o descarcă de atributele cu care o investiseră o tradiție îndelungată: identitate, centralitate, raționalitate, *cogito*, normalitate, intenționalitate, voință. Subiectivitatea se produce ca efect în spațiul de joc al tensiunilor create de diversitățile, disjuncțiile forțelor lumii. Nu se poate spune *ce* sau *cine* este subiectul, ci *unde* este, se poate indica locul survenției lui contextuale, funcționale. Performanțele lui, a cunoaște, a face, a produce, rămân afectate de contingenta radicală ce-l marchează. Problema subiectului practicilor discursive pare a fi una artificială, căci individul este liber și autonom în alegerea și realizarea acțiunilor comunicative și cognitive, ar părea că normele lingvistice, standardele de comunicare, regulile logice - pot fi modificate de individ în dependență de intenții și interese. Se crează impresia că individul este liber în ași exprima intențiile, emoțiile, ideile.

Paradigma clasică admite ideea că cu cât individul posedă mai bine limba cu atât mai ușor și abil poate să-și exprime opțiunile, el *selectează* unitățile semiotice, care corespund ideilor generate, astfel poziția filosofiei clasice e că limbajul reflectă ideile. Această viziune suferă o serie de transformări, ea este revizuită, reinterpretată în contextul *turnurii lingvistice*. Limbajul nu mai este perceput ca fiind un instrument al gândirii și al transmiterii de mesaje, ci este chiar fundamentul ce întemeiază gândirea, limbajul devine limită ontologică, iar individul enunță și reprezintă ceea ce există prealabil în limbaj. Asupra acestui moment ne atenționează scrierile lui Wittgenstein, Searle, Austin, Barthes, Derrida, Kriesteva, Baudrillard. Astfel subiectul este perceput ca fiind realitate discursivă/textuală, iar problema subiectului discursiv este analizată în teoriile filosofice ale discursului, unde subiectul este condiționat prin determinări socio-culturale sau ideologice.

Noțiunea de discurs devine una centrală pentru filosofii contemporani, la Claude Lévi-Strauss ea desemnează o regiune intermediară între *limbă* și *vorbire*, concepte moștenite din lingvistica lui Ferdinand de Saussure, iar la

Roland Barthes găsim chiar o lingvistică a discursului, lui Michel Foucault discursul îi oferă posibilitatea de a vorbi despre ființa limbajului. La acest nivel, problema adecvării cuvintelor la lucruri, adică problema reprezentării, ar fi dizolvată, limbajul manifestându-se aici ca empiricitate care produce obiecte. Prin discurs limbajul poate fi tratat ca eveniment autonom, emancipat de sub tutela subiectului psihologic sau transcendental. Structuralismul interpretează limbajului prin recurs la ceva exterior și anterior lui: intenționalitate, conștiință, voință, spirit. Presupoziția autonomiei subiectului transformă problema evenimentului discursiv în aceea a descoperirii unui tip de cauzalitate non-discursivă, iar ideea că intenția ori voința sunt cele care se exprimă în limbaj este echivalentă cu raportarea la o finalitate non-discursivă. Atribuirea intenției sau a finalității înseamnă (Nietzsche), dominația interpretării asupra lucrurilor. Pentru Foucault termenul de interpretare desemnează operația de raportare a unui eveniment discursiv la un principiu explicativ de natură non-discursivă.

Expresia *autonomia discursului* ne atenționează că discursul este o practică. Descrierea evenimentului discursiv impune o izolare în raport cu limba și gândirea și evitarea atât a formalizării cât și a interpretării. Pentru ca emanciparea limbajului de sub dominația modelului interpretării să fie posibilă, Foucault consideră că limbajul este el însuși un lucru (o practică) printre celelalte. Discursul autonom este o regiune empirică, la baza producției sale nu stă un a priori kantian, care ar fi condiție de validitate a judecăților, ci un a priori istoric, condiție de validitate a enunțurilor. Nu există obiect universal de cunoaștere, ci numai obiect instituit în cadrul unei practici discursive. Epistema e configurația relațiilor care traduc practica discursivă a unei epoci.

După Foucault subiectul se formează datorită exercițiilor puterii, ea este un joc în care sunt implicați toți membrii unei comunități, astfel se vorbește despre *relații de putere* și nu despre agenți ai puterii “subiecții treptat, progresiv, real și material devin prin intermediu multiplelor organisme, forțe, energii, materii, dorințe, idei, etc...”²² De aici reiese că combinația aleatorie a determinărilor socio-culturale, ideologice produce subiecți concreți, iar modificarea conținuturilor duce la modificarea configurațiilor subiective, astfel subiectul este prins între decentralizare, multiplicitate și fragmentare.

Procesul de formare al subiectului este unul discursiv, prin care se produc și se reproduc sensuri, norme, valori care sunt enunțate, fixate și sunt perpetuate la nivel instituțional, individual sub formă de idei, dorințe, aspirații. Ordinea discursului nu este expresia unei voințe individuale sau a mentalității colective, dar este tehnologia de producere și de enunțare a textelor culturale, această

---

²² Дикон Р.А., *Производство субъективности* //Логос 2008, №2 (65), с.33

tehnologie construiește *mașinării* de producere a sensului²³. Realizarea intenției vorbitorului și actualizarea autenticității sensului se face prin mijloace discursive (tehnici, strategii) accesibile comunicatorilor. Discursul la Foucault va ajunge să desemneze orice practică de excludere, în principiu enunțiativă, nu de puține ori și socială, lucru care se vede în genealogii. Prin trecerea la acestea și înlocuirea cuvântului discurs cu cel de cunoaștere.

Subiectul discursiv are o natură dublă: pe de o parte el este efectul relațiilor de putere, pe de altă parte, el produce și menține relațiile de putere prin practici discursive. Dacă în scrierile timpurii Foucault atrage atenția asupra formei coercitive a puterii, apoi în scrierile de mai târziu, din contra, afirmă că subiectul benevol se supune jocului puterii. Aici vedem concepții similare cu ale lui Louis Althusser²⁴ care admite că individul *interpelează* benevol la cererea celui alt, astfel supunându-se strategiilor ideologice prezente în societate. Subiectul *acceptă* supunerea și astfel intră în jocul puterii prin discursivitate. Formațiunile semiotice (limbajul, enunțarea, textul) sunt organizate astfel încât reproducerea acestora la nivel comunicațional presupune actualizarea relațiilor de putere și propria identitate neavând conștiință de cauză. Această *neștiință* a subiectului este analizată pe larg de către Michel Pecheux²⁵, elevul lui Louis Althusser, conform lui, subiectul discursiv este elementul principal prin intermediul căruia se produce și se realizează ideologia. Subiectul *uită* de faptul că e lipsit de libertate și iluzoriu își imaginează că gândurile și propozițiile sunt creații personale, individuale determinate de fonul psiho-emoțional sau de concepția despre lume pe care o avem, nu și datorită ideologiei, care este actualizată discursiv. Fenomenul *uitării* are o consecință epistemologică majoră, dacă subiectul creează iluzii este nevoie de a vedea care e originea acestor iluzii și care este mecanismul de declanșare a acestora. Iluziile nu sunt contingente și spontane, ci determinate de contexte socio-culturale și de ideologie, astfel Pecheux speră să aducă la suprafață și să explice efectele ideologiei, mereu prezente în discursivitate.

Pentru Gille Deleuze modelul dominant în societate este unul mecanicist, în care dorința este investire a câmpului social și în care inconștientul servește la destructurarea modelului oedipian clasic; adevărata forță care poate dinamita ordinea subiectivă este, într-o primă fază, schizofrenia, pentru că în cele din urmă dispersarea subiectivității să facă posibilă doar o anti-analiză²⁶.

---

²³Deleuze G., Guattari F., *Anti-OEdepe, Capitalisme et schizophrénie*, Les éditions de Minuit (coll. « Critique »), Paris, 1972

²⁴Althusser L., *Idéologie et appareil idéologique d'État*, in *Positions*, Paris, Éditions sociales, 1976

²⁵M. Pecheux, *Analyse automatique du discours*. P., 1969

²⁶Deleuze G., Guattari F., *Anti-OEdepe, Capitalisme et schizophrénie*, Les éditions de Minuit (coll. « Critique »), Paris, 1972

Un alt gânditor francez Jacques Lacan²⁷, la fel, analizează contextul de influență și de producere a ideologiei prin intermediu practicilor discursive. Uitarea și iluziile subiectului se datorează insuficienței *realului*, anume dorința ca *realul* să fie complet, explicit îi conferă subiectului starea de autonomie și libertate. *Realul* nu va permite ca subiectul să se adapteze și să se integreze complet în mediu social, el este experiența, diferența care scapă limbajului, el este rebel, nesupus în fața tentativei de împlânzire prin cuvânt. Dorința de a domina Realul duce la construcția fantasmelor, iluziilor. *Imaginarul* preia rolul *realului* și compensează lipsa acestuia, deci *uitarea* este o consecință firească a funcționării celor trei instanțe: *realul*, *imaginarul* și *simbolicul*²⁸. *Imaginarul* este structurat și organizat sub forma unei matrice subiective de către *simbolic*, care pare a fi o forță externă și care determină forma, consistența și intensitatea *imaginarului*. Sursa identității simbolice a subiectului devine limbajul care scapă *realului*, așa apare discrepanța între *Eul* ca subiect simbolic și *Eu* parte a lumii. Lacan demonstrează că, în legile care guvernează inconștientul, se pot regăsi efectele care sunt descoperite la nivelul lanțului discursului efectiv: inconștientul este structurat ca un limbaj, nu și ca o limbă. Trebuie făcută distincția între semnificant și semnificat, semnificantul constituind o rețea cu structură sincronică a materialului limbajului, în măsura în care fiecare element își are *utilizarea* sa, fiind diferit de celelalte. Trebuie să facem distincție între subiectul enunțului, subiectul gramatical care raționează, dar nu gândește, și subiectul enunțării. Dacă producțiile inconștientului se caracterizează prin modul de a crea dificultăți, trebuie admis că inconștientul are o structură discontinuă. Subiectul din inconștient este în mod fundamental lipsit de voce. Structura diferențială a semnificantului implică faptul ca subiectul să fie reprezentat de un semnificant puternic în locul altui semnificant, care are drept efect dispariția subiectului. În consecință, subiectul este redus la situația de a nu mai fi decât un semnificant, prin același demers în care el este chemat să vorbească. Unitatea funcțională în organizarea inconștientului nu este fonemul ci litera care se oferă ca simbol. În consecință cuvintele sunt tratate ca lucruri, ceea ce înseamnă că au valoare prin țesătura lor și prin conexiunile literale. Ele se pretează la dislocare și la cenzură, după jocul limbii. Omul este prin el însuși o ființă *duală*, *scindată*, *alienată*. Chiar și atunci cand vorbește, el substituie materialitatea obiectelor cu simbolismul cuvintelor. Intre *real* și *simbolic* se interpune *imaginarul*.

---

²⁷ Roudinenco E., *De la Sigmund Freud la Jacques Lacan*, ed. Humanitas, București, 1995

²⁸ **Simbolicul** se identifică cu limbajul, este funcția ordonatoare a culturii; **Imaginarul** este universul sentimentelor, este maniera prin care percepem (mereu deformate), imaginile ideale către care tindem, complexe de superioritate și de inferioritate; **Realul** sunt pulsuniile, dorințele care de fapt ne reprezintă, dar care scapă logicii subiectului.

Incapacitatea omului de a traduce în cuvinte ceea ce simte și trăiește cu adevărat, pune o distanță între el și eul sau.

Lacan tratează problema alienării simbolice ca fiind determinată de factori externi precum normele, regulile de conduită, interdicțiile, adică de mecanismele determinate socio-cultural, practica discursivă a subiectului nu poate fi produsul voinței individuale. Subiectul este o funcție a culturii, un atribut, un semn vid (spre deosebire de interpretarea carteziană unde subiectul este reflexiv, autonom, judicios). Cultura se produce și se perpetuază în/și prin subiect, dar el este inapt de a reflecta asupra propriei determinări. Celălalt devine punct de reper în construcția propriei identități. Subiectul se identifică cu Celălalt prin discurs: înconștientul este discursul Celuilalt. Discursul Celuilalt este un lanț de elemente discrete care subzistă într-o alteritate în raport cu subiectul. Acest lanț perseverează în indeciziile oferite de discursul efectiv și generează simptome. Perseverarea lanțului, arată că natura memoriei simbolice este comparabilă cu aceea a unei mașini de gândit.

În concluzie vom atrage atenția asupra faptului că fenomenul subiectivității presupune un continuu proces de formare și identificare al individului. Subiectul contemporan este “ansamblul enunțurilor variabile”, atât timp cât omul va exista el va produce subiectivitatea.

Știința psihopedagogică o necesitate in sistemul universitar politehnic

Simion Simion Dănuț lector superior,
Magistru în psihologie drd. UTM

Termeni cheie: pedagogie, pedagogie universitară, psihopedagogie, educație, învățare, predare.

Transformările care au loc astăzi în societate, cu asimilarea graduală a proceselor democratice implică nu numai individul, societatea ci și școala într-o acțiune nouă de primenire. Formarea unei personalități adaptative, puternice, liberă, creatoare, inovatoare constituie nu doar un nou ideal pedagogic ci și un imperativ al noilor timpuri.

Personalitatea tânărului formabil în conexiune cu pregătirea de cultură a acestuia, școala și familia cu un aport crescut spre dezvoltare, însușirea unui nou sistem de norme și valori ce ajută progresul socio-psiho-uman, toate acestea luate împreună fac să-l ajute, să se adapteze rapid, la situațiile noi de schimbare.